

ruimteschepper

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Toen zoals nu: rein water en droge voeten

Historische Stedenatlassen als tijdmachine voor gebruik bij klimaatadaptatie

Menne Kosian

Onderzoeker Ruimtelijke Analyse

Steden in een moeras

Nieuwe (?) uitdagingen

Erfgoed als bron en oplossing

Steden in het moeras

Oorsprong van middeleeuwse steden in Nederland

- + Oudste steden (10^e – 11^e eeuw)
- x Tweede generatie steden (11^e – 12^e eeuw)
- △ Vlaamse / Zeeuwse havensteden (12^e - 13^e eeuw)
- ★ Steden ontstaan door heerlijke planningspolitiek (1160-1260)
- Derde generatie steden (eind 12^e – 13^e eeuw)
- ◆ West-Nederlandse havensteden (1270 – 1400)
- Laatmiddeleeuwse steden (1270 – 1400)

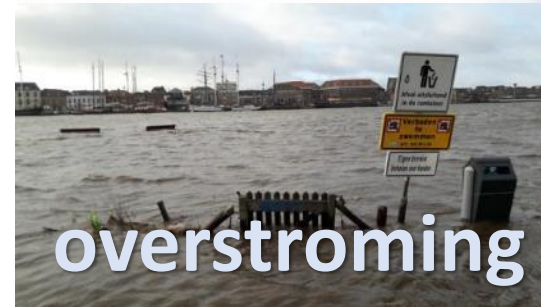

Nieuwe (?) uitdagingen

- **Klimaatverandering (extreem weer)**
- **Veranderingen in landschap-concepten**
- **Economische en demografische druk**
- **Veranderende politieke keuzes**

Nieuwe (?) uitdagingen

Steden verhielden zich altijd tot water:

- **Watervoorziening en -beheersing**
handel en transport
drinkwater
(stads)landbouw
- **Waterafvoer**
waterveiligheid
afvalwater afvoer
overstromingen door rivieren en
neerslag
- **Energie**
industrie
verwarming en koeling

W. Hekking (1853), voormalige Goudsbloemgracht (nu Willemstraat), Amsterdam

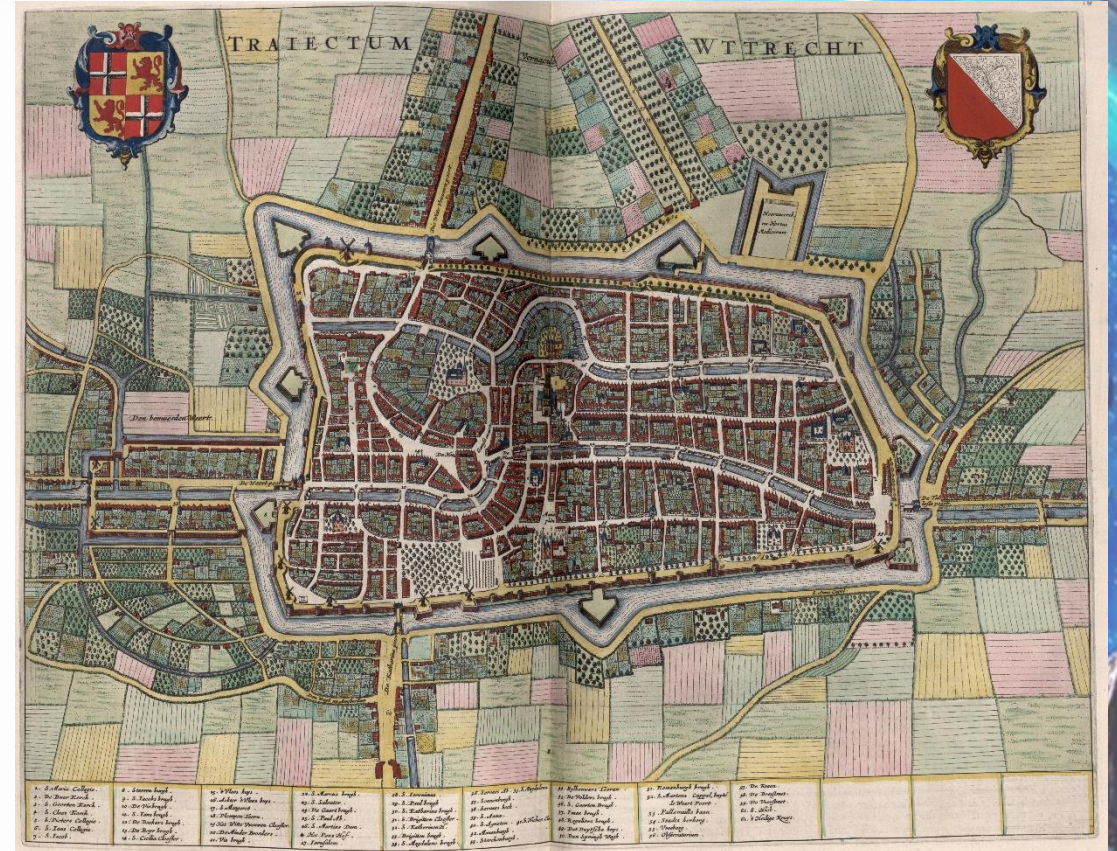

Erfgoed als bron en oplossing

Mogelijke problemen in de ondergrond inschatten

Joan Blaeu. 1652

Jacob van Deventer. 16^e eeuw

Kadastrale minuut van 1832 van Utrecht

Voorgrondlagen

- Rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten
- Stedelijke wederopbouwgebieden
- Groei 38 grootste steden 1200-2010
- Nederland in 1650
  - Toponiemen
  - Objecten 1650
  - Routenetwerk 1650
  - Landschap - detail 1650
  - Bladwijzer originele kaarten 1650
  - Landschap 1650
- Nederland in 1575

Achtergrondlagen

- Topografie - heden
- OpenTopo
- Luchtfoto
- Geen achtergrond

LEGENDA

Hieronder staan de legenda's van de zichtbare kaartlagen.

- + Toponiemen
- Objecten 1650
- ▲ agrarisch
- ⊕ armen-, ouderen- en wezenzorg
- bebouwing
- ⌘ bestuur
- ★ defensie
- 🗑️ drinkwater
- economie
- ⊕ gezondheidszorg
- ⚡ industrie
- infrastructuur
- 🎓 onderwijs en wetenschap
- 🗿 standbeeld
- ⚖️ rechtspraak
- ✝️ religie
- 🚂 transport
- 🏭 VOC / WIC
- ▲ wallen en poorten
- waterstaat
- Routenetwerk 1650
- straat
- trekvaart
- trekvaart
- weg
- weg
- + Landschap - detail 1650
- + Landschap 1650

FEATURE-INFO

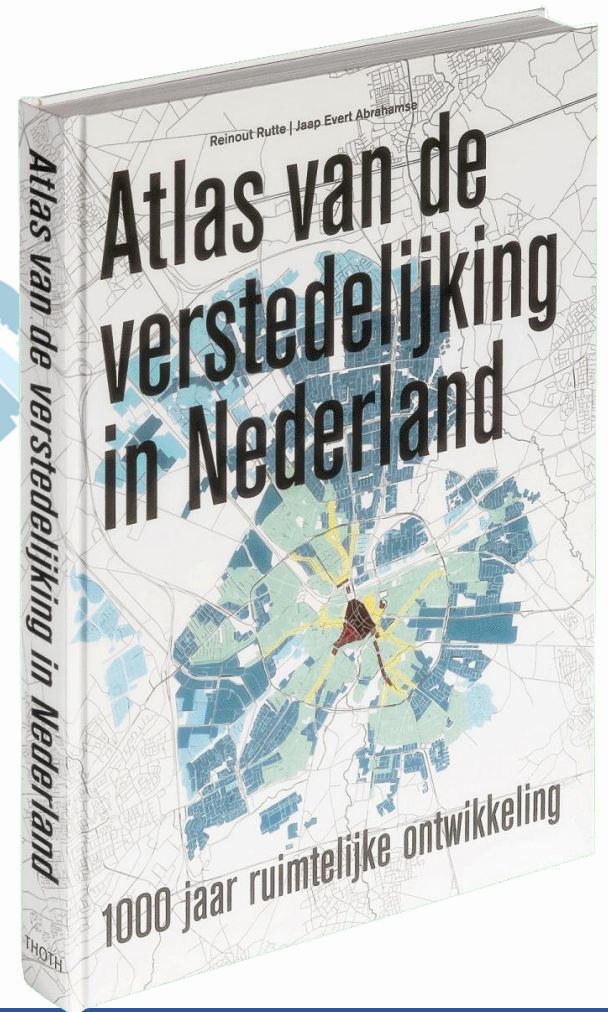
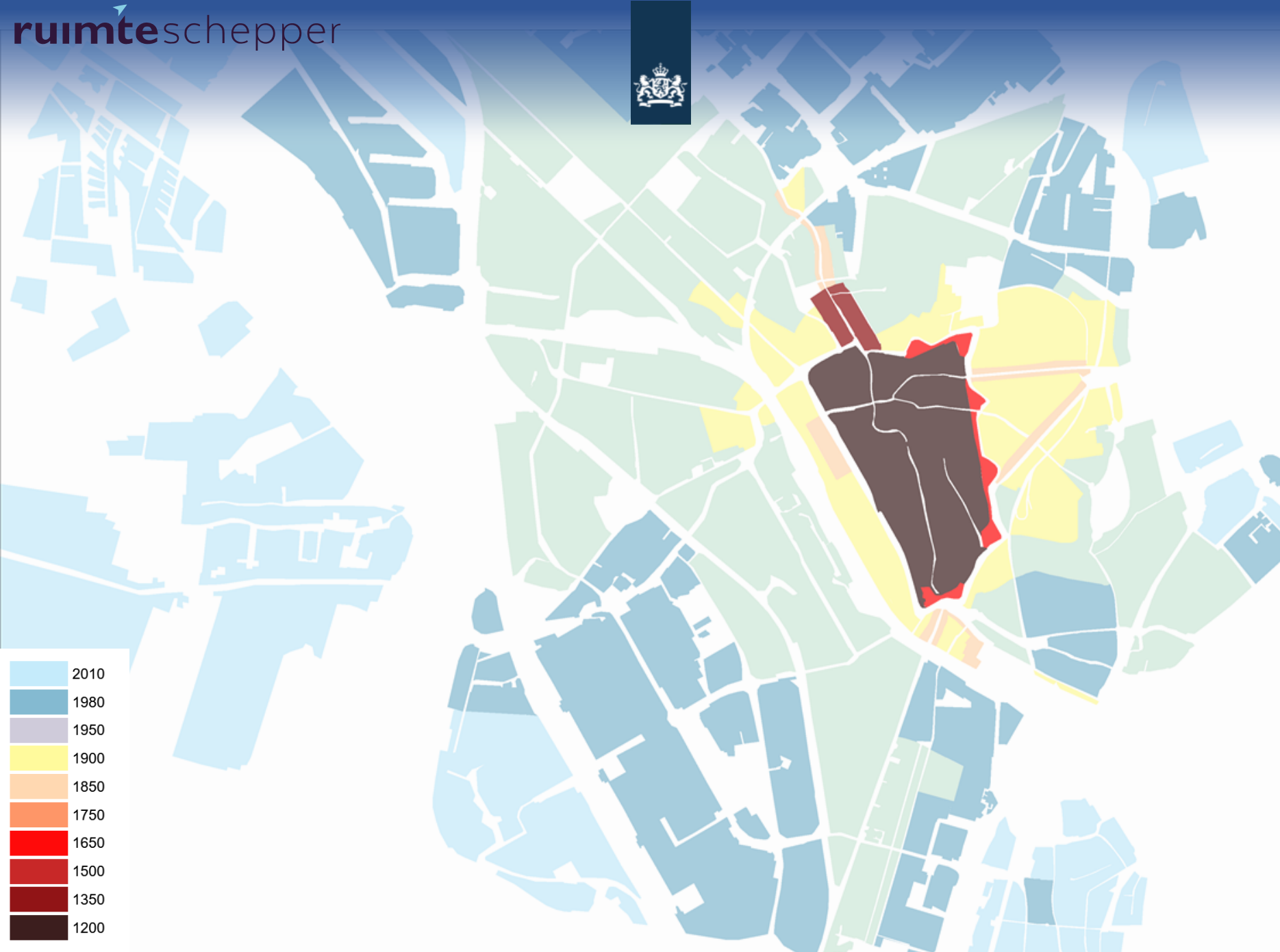
Informatiepaneel

- Utrecht religious buildings**
  - Church
  - Other religious building
- Utrecht cadastre**
  - Orchard
  - Forest
  - Arable land
  - Other use
  - Dike, levee, quay
  - Yard
  - Heathland and sands
  - Hayfields
  - Wetlands
  - Tobacco fields
  - Leisure
  - Gardens
  - Peatery
  - Water
  - Roads
  - Meadows

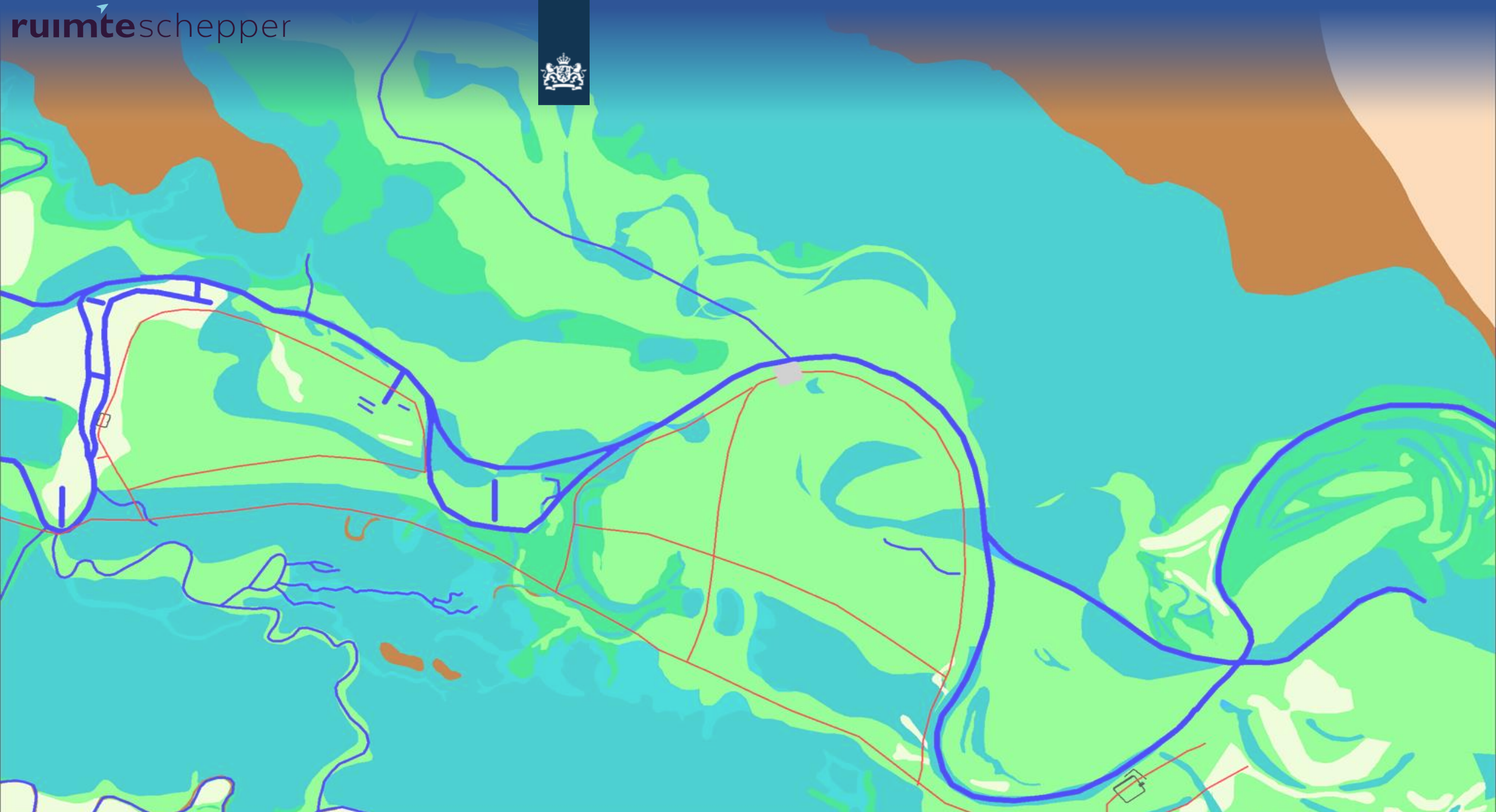
Legenda

Overzicht

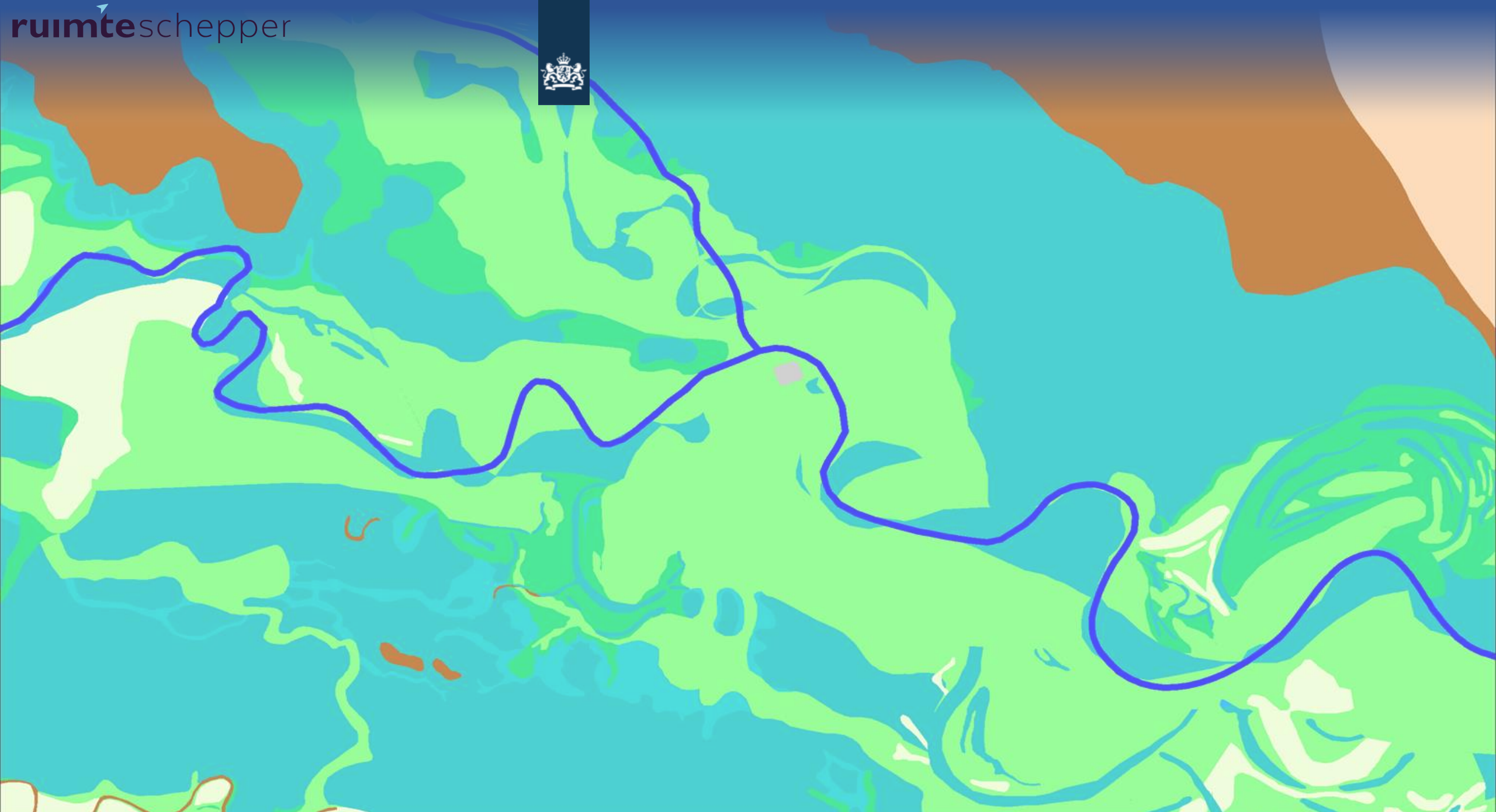

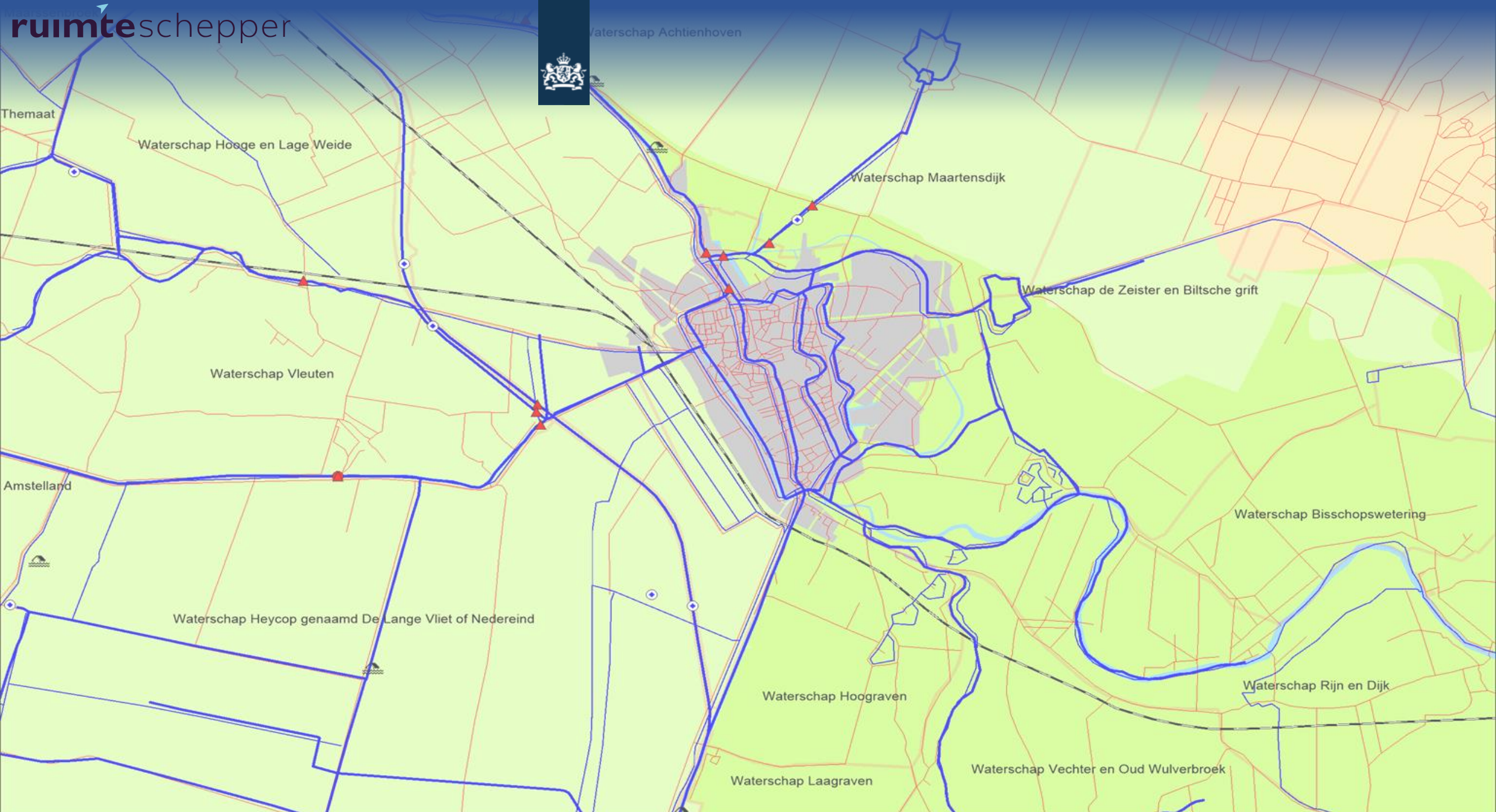
Themaat

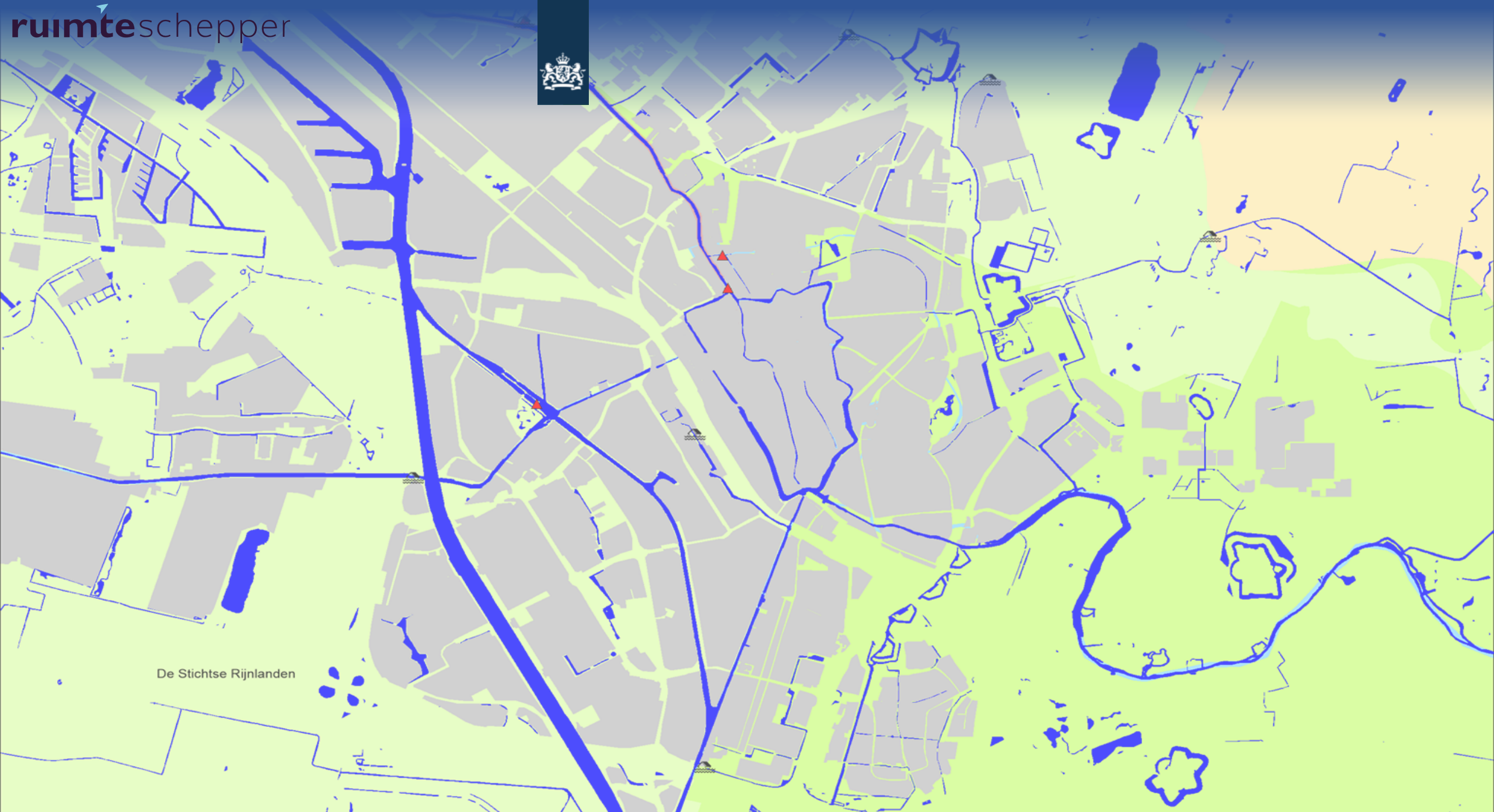

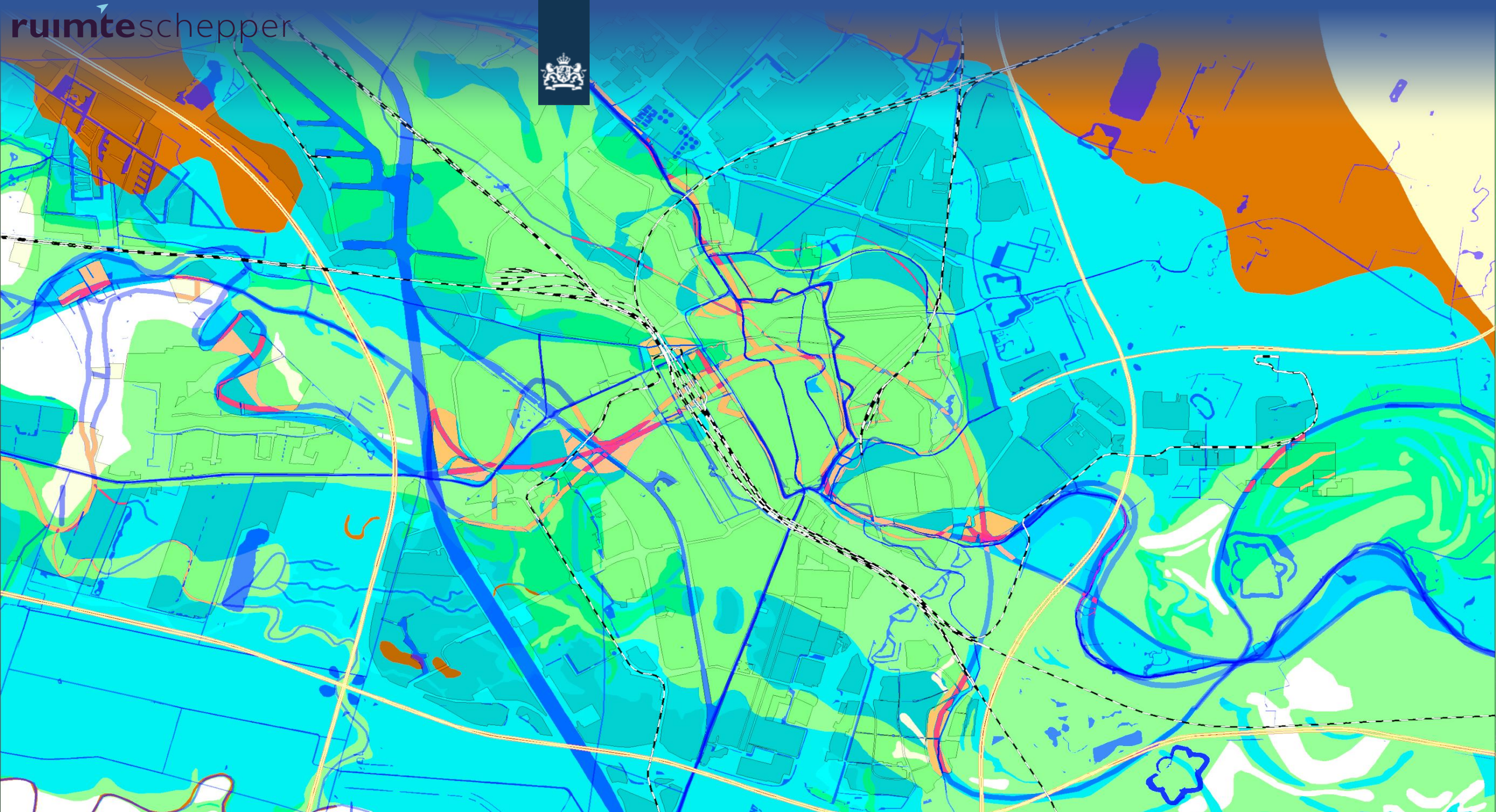

De Stichtse Rijnlanden

Erfgoed als bron en oplossing Historische (water-)systeem analyse

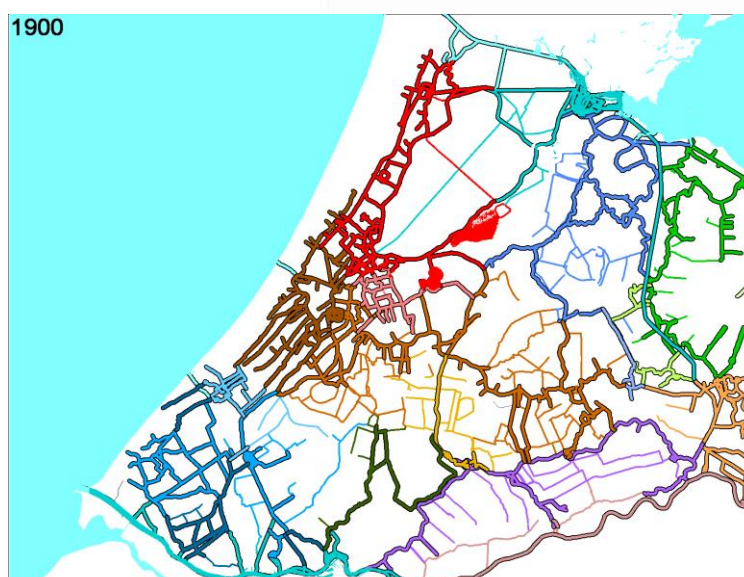
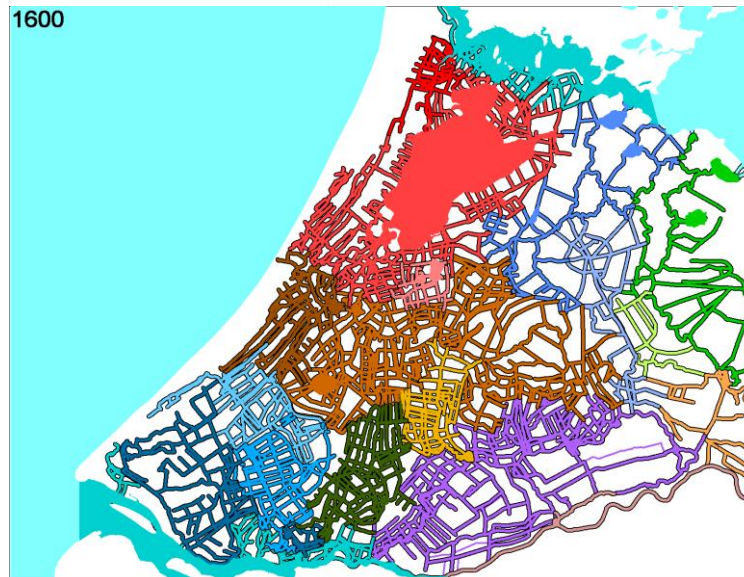

Boezemt op:

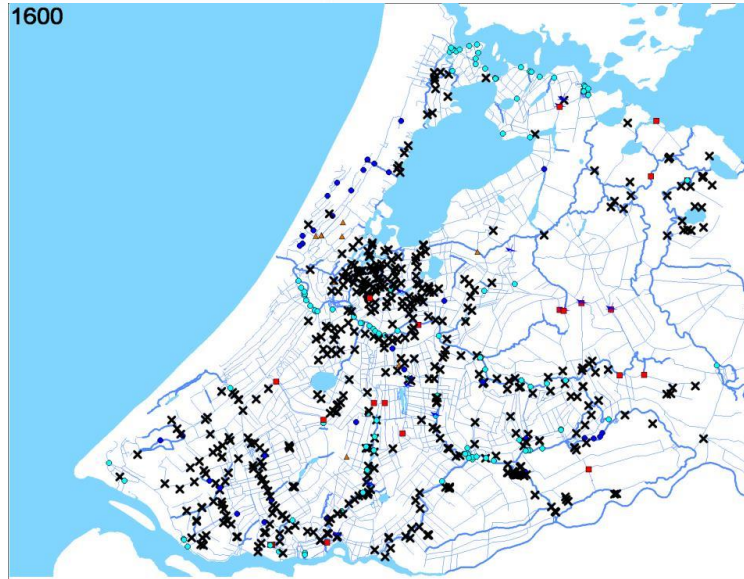
	Amstel		Kromme Rijn
	Amstel		Gouwe
	De Bijleveld		Gouwe
	De Bijleveld		Spaarne
	Amsterdam-Rijnkanaal		Spaarne
	Amsterdam-Rijnkanaal		Haarlemmermeer
	Boonervliet		Haarlemmermeer
	Boonervliet		Braassemermeer
	Delfhavense Schie		Braassemermeer
	Delfhavense Schie		Kagerplassen
	Noordvliet		Kagerplassen
	Noordvliet		Rotte
	Rotterdamse Schie		Rotte
	Rotterdamse Schie		Vecht
	Verversingskanaal		Vecht
	Verversingskanaal		Loosdrechtse Plassen
	Schie		Loosdrechtse Plassen
	Schie		De Heikop
	Zweth		De Heikop
	Zweth		zandgebied
	Vliet		zandgebied
	Vliet		IJsselmeer
	Hollandse IJssel		IJsselmeer
	Hollandse IJssel		Noordzee
	Lek		Noordzee
	Lek		Zuiderzee
	Rijn		Zuiderzee
	Rijn		Zijkanaal F
	Oude Rijn		Zijkanaal F
	Oude Rijn		IJ
	Leidse Rijn		IJ
	Leidse Rijn		Nieuwe Maas
	Kromme Rijn		Nieuwe Maas

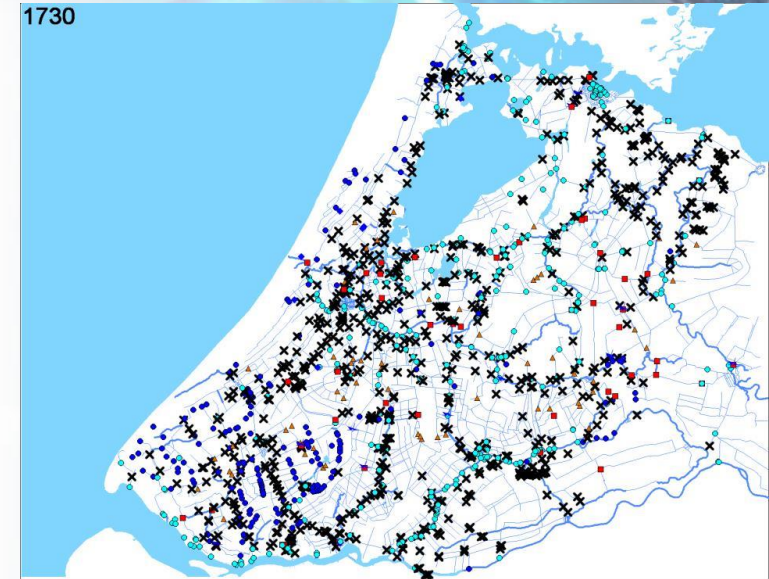

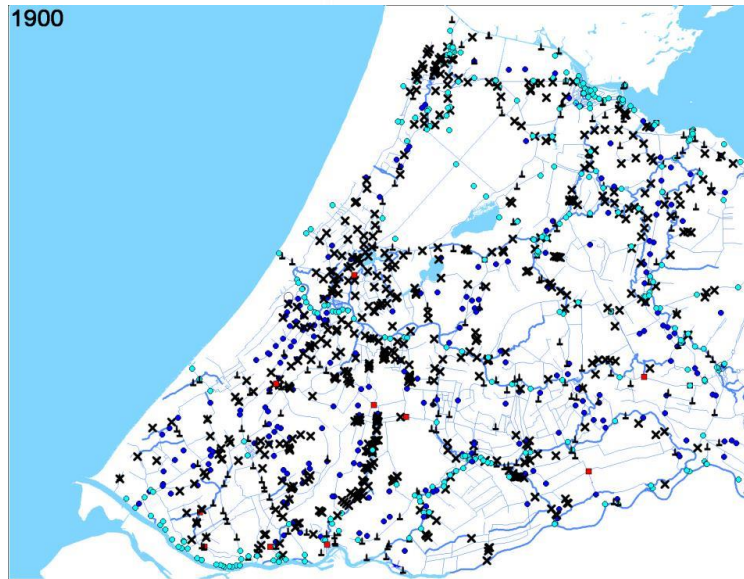
1600

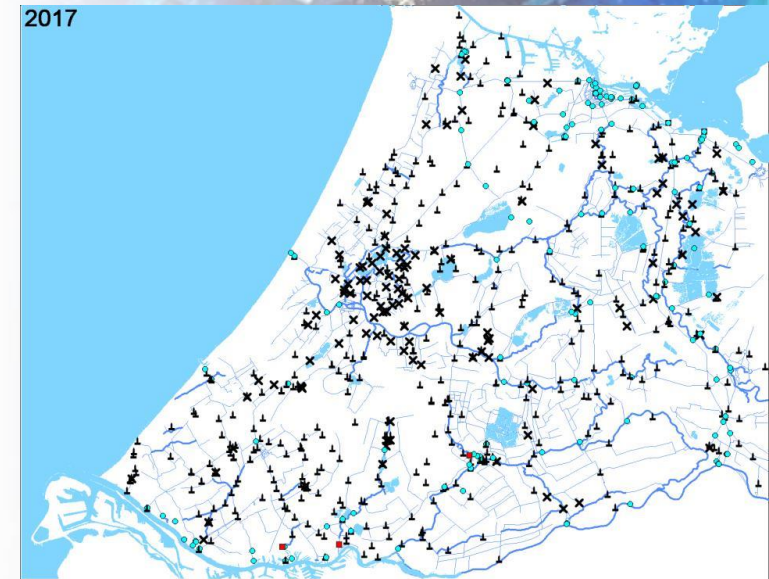
1730

1900

2017

- dam
- ✂ overtoom
- sluis
- duiker
- x poldermolen
- ⊥ gemaal
- ◆ pomp
- ▲ kwakel

Kunstwerken

- dam
- duiker
- overtoom
- × poldermolen
- sluis

1652 topografie (Blaeu)

- bebouwd gebied
- stadswallen
- steigers en bomen
- dijken
- begraafplaatsen

- gebouw (1832 vlg. kadaster)
- dijken (1575)
- waterloop (1575)

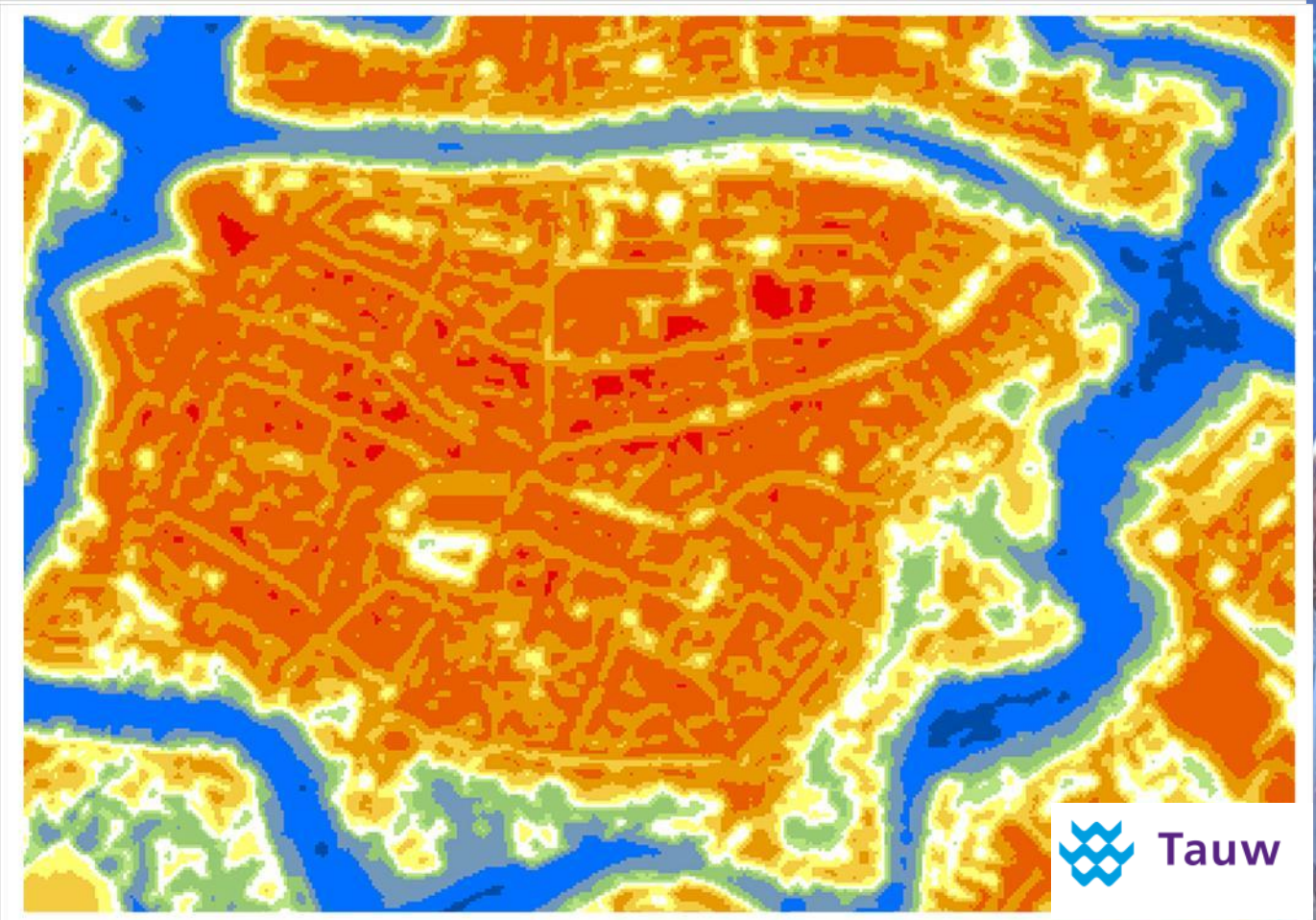
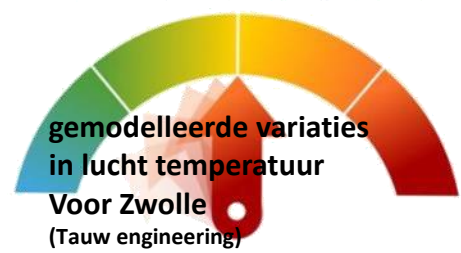

Erfgoed als bron en oplossing

Stresstest

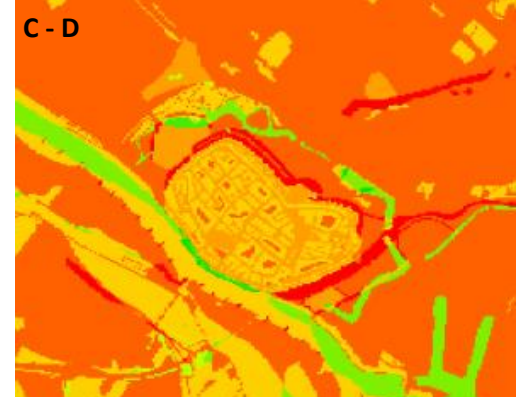
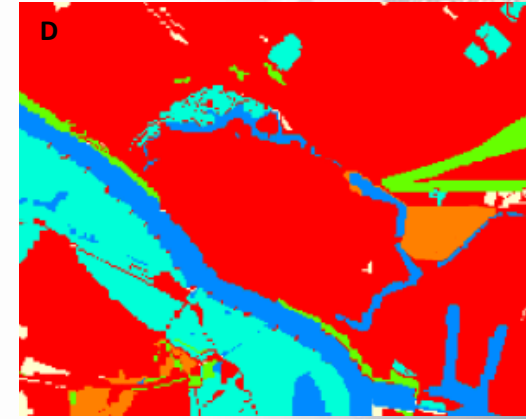
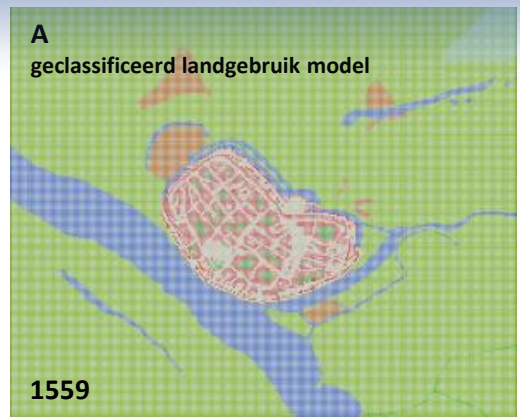
Take the Stress Test

Erfgoed als bron en oplossing Stresstest

- geen of indirecte afvoer
  - gedeeltelijke opname in de bodem
  - directe afvoer
- Veranderingen in afvoer**
- sterk verslechterde afvoer
  - ■ ■
  - sterk verbeterde afvoer

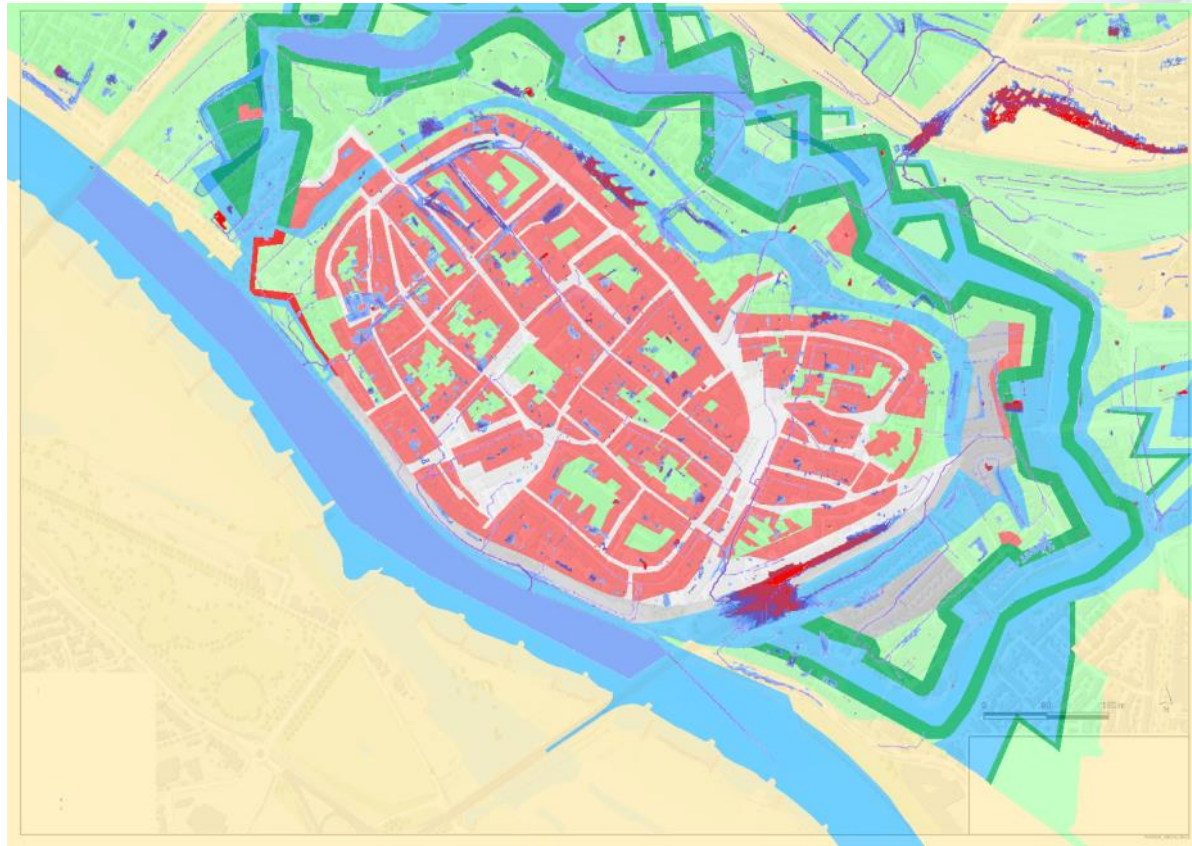
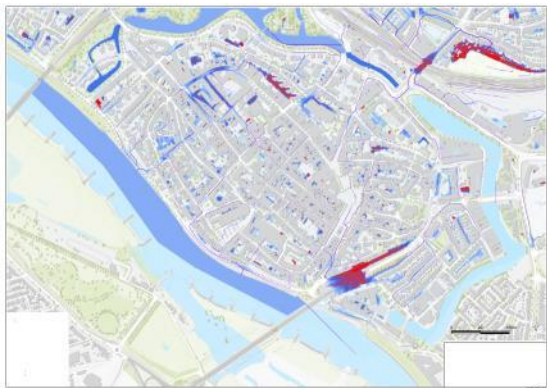

Erfgoed als bron en oplossing

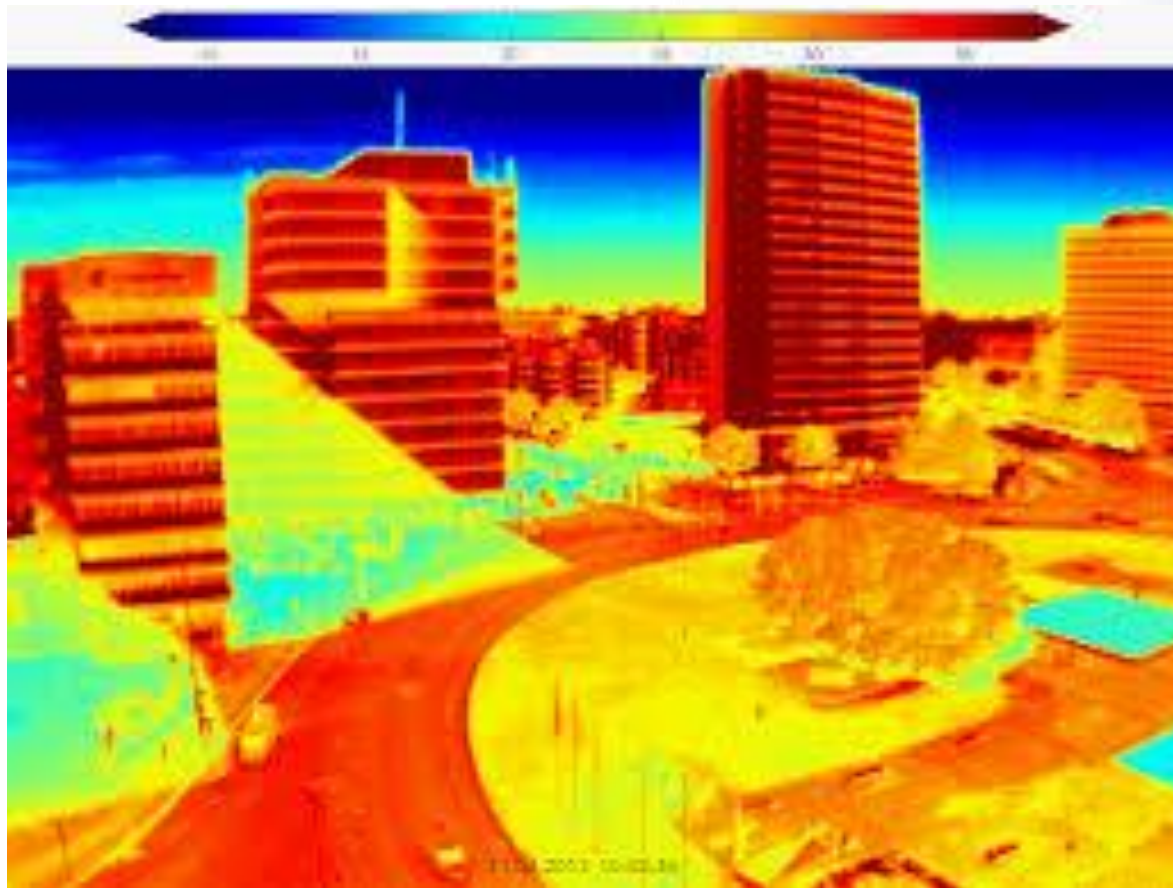
Stresstest

Erfgoed als bron en oplossing Hittestress analyse

Erfgoed als bron en oplossing Stresstest

DEVENTER

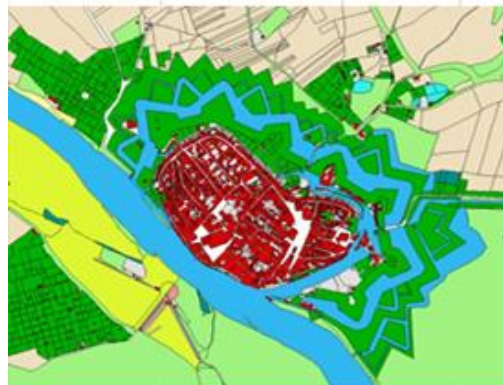
1559

gebruik	percentage
bebouwd	6,59%
groen	72,16%
infrastructuur	6,55%
water	14,70%
100,00%	

1652

gebruik	percentage
bebouwd	6,12%
groen	70,40%
infrastructuur	4,90%
water	18,57%
100,00%	

1832

gebruik	percentage
bebouwd	8,77%
groen	72,64%
infrastructuur	3,42%
water	15,17%
100,00%	

2010

gebruik	percentage
bebouwd	54,61%
groen	17,13%
infrastructuur	16,28%
water	11,98%
100,00%	

ruimteschepper

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Dank voor Uw aandacht

